

woorden: „Zie, ik kom haastelijk. Zalig is hij, die de woorden der profetie dezes boeks bewaart." Hiermede wordt de voorstelling der Volending afgesloten, en met het slotgedeelte van de Openbaringen behooven we ons hier niet verder in te laten. Immers de Volending is ons wel in beeld geteekend, maar de Volending zelf komt eerst, als metterdaad het besluit tot geheele en volledige uitvoering komt. Hierop nu wacht wie in geloof en hoope leven mag, maar het Beeld der Volending zelf hangt er niet aan. De trekken van dit beeld kunnen niet verder gaan, dan ze ons hier in vs. 1-7 voor worden gehouden. Wel moet ook op hetgeen hier na komt, tot zelfs in bijzonderheden worden ingegaan door een ieder, die een uitlegging van geheel de Apocalypse bedoelt te geven, maar voor de Volending kan hiertoe het zwijgen worden gedaan. Alleenmaal de nieuwe aarde onder den nieuwen hemel schitteren zal, en op die nieuwe aarde de heilige stad, die één tempel Gods zal zijn, Gods heilige tegenwoordigheid openbaren zal, en zulks als middenpunt van het zalige leven dat alsdan de geheele wereld in heerlijkheid zal zetten, dan zal 't einddoel van Gods oorspronkelijke Schepping zoowel als van zijn zaligmakende genade bereikt zijn.

In hoeverre de voortekenen die ook onze harde tijd met zich brengt, de nadering van de Volending verwachten doen, is vooralsnog niet geheel volstrekt zekerheid uit te wijzen. Hetgeen ons ons heen gebeurt, en op een ontredender van het geheele wereldleven wijst, draagt daarvoor nog een te vaag en een te onbepaald karakter. Hoevele malen heeft niet reeds de geloovige schare bij de onderdrukking die ze onderging, zich moeten afvragen, of de Volending niet reeds intrad. Steeds is in zulke tijden aan de Openbaring troost en bemoediging ontleend, en is in wat gebeurde het voorspel gezien van wat eens te wachten stond. Zoo kan het ook nu zijn, doch zonder dat er reeds tekenen of verschijnselen zich aankondigen, die op de preciese vervulling wijzen van wat te komen staat. Wat alleen uit de onrust van het heden volgt, is, dat elk kind van God zich op 't einde heeft voort te bereiden, en niet straks in een leven, dat buiten God omgaat, plotseling overvallen mag worden door wat de Volending brengen zal. Op de aardbevingen die thans zoo snel op elkander volgen, schier overal zich openbaren, en gedurig zich opnieuw herhaalden, moet uiteraard gelet. Al is 't toch, dat die schuddingen der aarde saamhangen met de ontzettende ontploffen van de vuurmassa's, die de oorlog op deed hoopen, deze bijomstandigheid neemt toch niet weg, dat de Christus ons zoo gedurig en ernstig op 't komen van die ontzettende aardbevingen gewezen heeft, en dat een verband tusschen dit feit en wat thans het buskruit tot aller verschrikking uitrichtte, niet als uitgesloten behoef beschouwd te worden. Alleen maar, wie de Volending uit de Schrift in structuur brengt, kan niet anders dan 't beeld geven. De realisering van dit beeld is in te wachten van wat God Almachtig doen zal.

Dr. A. K.

„Een bewijs der zaken, die men niet ziet".

„Het geloof nu is een vaste grond der dingen die men hoopt, en een bewijs der zaken die men niet ziet." Hebr. XI:1.

't Geloof richt zich op ons inwendig leven. In het laatste, zichtbare leven gaan we af op de organen van ons gevoel, van ons gezicht en van ons gehoor. Wie zeggen kan: „ik heb 't gezien", „ik heb 't zelf gehoord", „ik heb 't met mijn eigen hand betast", die brengt vanzelf 't geloof er niet bij te pas, maar houdt zich aan de middelen van uitwendige waarneming.

Ook in die uitwendige waarneming kan men zich vergissen, dat men meent iets gezien of gehoord te hebben, en toch van achtermerkt, dat 't niet zoo was. Dit echter is niet anders dan 't geloof, dat aan al wat menscheit is, kan aankleven. Doch, dit nu daargelaten, is ons voor de zichtbare en hoorbare wereld een verhoogde van waarneming geschonken, dat geheel buiten 't gelooven omgaat.

Maar behalve met die uitwendig zichtbare en hoorbare wereld, staan we als menschen van een dubbel wezen toch ook in verband met een geheel andere wereld, die niet hoorbaar en niet zichtbaar is, en die ook kan worden waargenomen, doch door een heel ander innerlijk orgaan, en dit orgaan is 't geloof.

Dit orgaan nu het geloof werkt volstrekt niet enkel op het heilige en op wat de Goddelijke dingen aangaat. Gedurig hoort men dan ook van 't geloof spreken, zonder dat 't met God of Goddelijke dingen ook maar iets uitstaande heeft. Van iemand met wie men straks in aanraking zal komen voor gewone aardsche zaken, zal men zeggen: „'k geloof dat hij iemand is dien men vertrouwen kan". Dat gaat dan af op den indruk dien men bij ontmoeting van hem gekregen heeft, op wat men gemerkt heeft van zijn doen, en op hetgeen men door anderen over hem gehoord heeft.

Iemand zegt, verklaart of betuigt u iets, maar wat hij zegt doet u te vreemd aan, en zoo aarzelt ge het voor u te houden. Dit hindert dan den man die 't u zei, en hij vraagt u: „Geloof ge mij dan niet?", zonder dat dit ook maar iets met ons geestelijk geloof te maken heeft.

Zoo blijkt op alle manier, dat er tweemaal manier is, om achter iets te komen, de éne die door het zien, hooren en voelen gaat, en alzoo door uitwendig waarnemen, en de andere die, geheel buiten die uitwendige waarneming omgaande, eenzijdig rust op wat we, afgaande op onze verborgen zielsorganen, gissen, vermoeden of voor waar aannemen, en dit laatste noemen we dan gelooven, d. i. voor waar houden.

Met dit gewone gelooven of voor waar aannemen, haagt nu ook het geloof waarvan in het Hebr. XI:1 sprake is, formeel rechtstreeks saam.

Het geloof, zegt de apostel, is een bewijs voor de zaken die men niet ziet, d. w. z. voor de zaken of dingen, die met onze gewone organen van gezicht, gehoor of gevoel niet waar te nemen zijn. Het verschil is hier alleen maar, dat de apostel spreekt van een bewijs, en juist hieraan faalt 't zoo vaak bij ons gewone gelooven in het dagelijksche leven. Dan toch kunnen we ons bij onze inwendige waarneming, ook al nemen we de zaak nog zoo ernstig op, toch vergissen.

Denk slechts aan het oordeel dat men vel over een persoon, in wien ge volledig vertrouwen hadt gesteld, en in wien ge u toch, gelijk van achteren blijkt, geheel vergist hebt. Dan gingt ge af op den indruk, dien hij op uw gemoed en op uw zielsleven maakte. Die indruk was gunstig. Maar toch wordt ge misleid, doordien hij de kunst verstaan had, zich anders voor te doen, dan hij werkelijk was. Juist dit maakt dan ook, dat men in het gewone leven aan al zulk geloof vaak zoo weinig waarde hecht, en daarom zegt: „Nu ja, ge geloofdt in nu wel zoo, maar geef me bewijs, dat 't zoo is." Zie hier dan 't sterk sprekend verschil. Bij 't gewone „'k geloof" in het dagelijksche leven, gaat men veelal liefst niet op dit quasi-gelooven af, doch vraagt bewijs. Hier daarentegen, op heilig terrein, is alle overig bewijs ontoereikend en schiet te kort. Vandaar dat ge in 't heilige altoos weer op het geloof hebt terug te gaan, doch dan ook den vasten grond moet bezitten, dat wat ge geestelijk geloof, het stellige en onloochenbare bewijs is van de dingen, die ge niet ziet en niet zien kunt, omdat ze uitwendig niet waarneembaar zijn, maar behooren tot die onzienlijke wereld, waarmee zeer zeker vaste gemeenschap kunt hebben, doch alleen niet door uw uitwendige zintuigen, maar eenzijdig door het verborgen en geestelijk orgaan van het geloof.

De vaste grond voor dit geestelijk geloof ligt altoos niet in u. Gij toch kunt u ook in de waarneming der onzienlijke dingen vergissen. Zelfs is vergissen hier regel. Zie 't maar aan die miljoenen en miljoenen heidenen, die ook, elk op hun manier, zich een voorstelling van de ongeriene wereld vormen, en toch alhier misstaan. Een vaste grond kan daarom het geloof u nooit zijn, alleen wijl hij het koestert, maar 't zal u een vaste grond zijn, en het moet u dit wezen, indien 't u uw God is, die u, wat ge gelooven zult, zelf betuigt.

God vergist zich nimmer, en kan zich nimmer vergissen. Is er derhalve iets, dat u uw God u betuigt en u in uw verborgen zielsleven openbaart, dan rust en steunt dit, gelijk de apostel zegt, voor u op vasten grond, en is u een stellig bewijs van wat ge met uw zintuigen op geenerlei manier kondt waarnemen.

Het zijn alzo te twee schakels van het geloof, die hier liden worden gekloken. Ge moet gelooven dat hetgeen u toekomt, van uw God komt, en op grond hiervan moet ge gelooven dat 't is, was en zijn zal zooals uw God 't u betuigt.

Spreken we dan ook van het geloof, nu niet in gewone of overgangstaal en in menscheit, zinn, doch van het geloof, dat ons met God in contact stelt, dan is er nooit en nimmer sprake van een geloof dat uit u zelf opkomt of dat van nature zich in u vormt, maar altoos en eenzijdig van een geloof, dat niet in ons was, dat uit ons zondig wezen niet kon opkomen, en dat daarom op geheel bijzondere wijze door den Almachtigen God in onze ziel is ingebracht.

Dit geestelijk geloof is een waarnemingsvermogen, dat we van ons zelf niet hadden. Bij onze geboorte hebben we van onze ouders wel de uiterlijke waarnemingsvermogens ontvangen. Ook al kan een kind aan de borst nog niet verstaan en begrijpen wat om hem gebeurt, hij ontving in zijn geboorte dan toch een vermogen, 't welk, zoo hij leven blijft, zich straks ontwikkelen zal en hem dan zal doen hooren met 't oor, doen zien door 't oog, en doen gevoelen met zijn zenuwen. Doch 't geloof dat het kind in staat zal stellen, om in gemeenschap te treden met de geestelijke wereld, heeft 't kindeke uit zijn natuurlijke geboorte niet. Dat wonderde geloof kan ook in het pasgeboren kindeke wel reeds aanwezig zijn, maar dan is 't in dat kindeke toch op buitengewone wijze, buiten zijn ouders om, ingebracht, door wat dan heet een tweede geboorte of wedergeboorte. Maar heeft het kindeke reeds 't in de wieg, 't pas later, dit orgaan van het geestelijk geloof ontvangen, dan heet 't in dit geloof het zekere vaste en nooit bedriegende middel, om de onzienlijke dingen die in God en uit God zijn, te kennen en geestelijk te doorzien.

Wel bezien is en blijft 't alzo geheel 't zelfde geloof, dat in ons dagelijksche leven ons allerlei voor waar doet aannemen, dat ons ter oore kwam, en waarvan we overtuigd werden. Alleen maar, er heerscht hier dit alles afdoende verschil, dat we in het gewone leven allerlei aannemen en gelooven op grond van onze eigen waarneming of op grond van het vertrouwen dat we stellen in hen die 't ons verteld hebben. En omdat nu ons eigen inzicht of de mededeeling van anderen zoo vaak falen kan, daarom heeft dit gewone zeggen: „'k geloof dit of dat", voor ons geen afdoende waarde.

Hier daarentegen valt alle twijfel en alle onzekerheid weg, omdat 't God Almachtig is, die in ons innerlijk wezen het oog ontsluit kan, en het oor open, waarmee we de geestelijke dingen voelen en waarnemen kunnen. Anders is de fellende mensch onze zeggman, doch hier is, als we het zoo mogen uitdrukken, onze zeggman de Alwetende, de Almachtige en de onbedriegelijke God. Alles hangt er alzo slechts van af, of we in het diepst verborgene van onze ziel met den Almachtigen God levend contact gevoelen, en in ons inwendig wezen ontwaren, dat we met Hem te doen hebben, zijn getuigenis opvingen, en op zijn Woord als op den vasten grond onzer hoop hebben af te gaan.

Zoo onzeker als nu telkens weer ons geloof in 't geen een medemens ons betuigt, zich kan, even vast en zeker is ons geloof, dat zich aan God vast klemt.

Alle ander getuigenis kan falen, en alle ander geloof kan blijken zelfbedrog te zijn, maar 't geloof dat bestaat in 't aannemen van wat God in ons werkt en in ons betuigt, is en blijft altoos de vaste grond, waarbij zelfs aan geen wankelen kan gedacht worden.

Dr. A. K.

Amsterdam, 6 December 1918.

Hoe weinig sympathiek de nieuwe regering te Berlijn ons moge weze, toch juichen we van harte het voorstel toe, door haar tot de geallieerde Mogendheden gericht, om een gerechtshof saam te roepen, dat een oordeel zou hebben te vellen over de

vraag, wie de ware schuldigen zijn, die dezen schrikkelijken oorlog over Europa hebben gebracht.

Natuurlijk zou voor zulk een gerechtshof niet alleen het geheime archief te Berlijn en te Weenen, maar evenzeer dat te Parijs en Londen moeten worden opengesteld, en zou het onderzoek zich niet hebben te bepalen tot hetgeen de directe aanleiding was tot dezen oorlog, maar ook de voorgeschiedenis moeten omvatten. Alleen dan toch zou een rechtvaardig oordeel over wie hier schuld draagt, mogelijk wezen.

Zulk een oordeel door een rechtbank van onpartijdige en hoogstaande rechters uitgesproken, zou voor het zedelijk besef der natien van hooge waarde wezen. Vooreerst, omdat daardoor zou kunnen worden uitgemaakt, wie de ware aansichters van dezen oorlog zijn geweest. En ten tweede, omdat zulk een oordeel tevens een zedelijk vonnis zou wezen, dat voor den schuldige zwaardere straf zou zijn dan gevangenis- of lijfstraf. De schuld van Napoleon was zeker oneindig veel zwaarder dan die van den ex-keizer van Duitsland. En toch heeft Napoleon's verbanning naar St. Helena en de schandelijke behandeling door Engeland hem daar aangedaan, een nooit af te wisschen smet op Engeland geworpen en Napoleon in de ogen der wereld tot een mislaar gemaakt.

Reeds daarom zouden we op de uitspraak van zulk een onpartijdig gerechtshof prijs stellen, maar nog te meer, omdat het gevaar dreigt, dat de publieke opinie in het wapensucces van de overwinnende partij een Gods-oordeel zal zien ten gunste van de rechtvaardigheid van haar zaak, en in het feit, dat de andere partij het onderspit dolf, een bewijs van haar schuld.

En zulk een maatstaf om schuld of onschuld te beoordeelen, zou zeker niet in overeenstemming wezen met de hooge beginselen van het recht en evenmin met wat Gods Woord en de historie aangaande het Godbestuur dezer wereld ons leeren.

Indien wapensucces besliste over de vraag van het recht, dan zou de machtigste steeds gelijk hebben en daarmee een der grondbeginselen van het recht zelf omver worden gestooten. De dief, die met geweld zich meester maakte van het geld van een ander, zou dan vrij moeten gesproken worden; de moordenaar, die bij een gevecht zijn tegenstander overhoop stak, zou dan vrij moeten uitgaan.

En evenzeer is deze gedachte in strijd met wat Gods Woord en de historie ons leert. Al belijden we, dat God Almachtig het lot der volkeren bestuurt en dat ook overwinning en nederlaag in den oorlog door Hem worden beslist, toch mag daaruit nooit worden afgeleid, dat overwinning of nederlaag een bewijs van het al of niet rechtmatige der zaak zou wezen, die de volkeren tot den oorlog bewoog. Het wereldbestuur Gods is ook daarom voor ons een raadsel, omdat het veelteer telkens schijnt, alsof het onrecht triomfeert en het recht het onderspit delft. De wereldgeschiedenis is niet het wereldgericht. Ware het dit wel, dan zou in den loop der wereldhistorie zelf het recht Gods voltrokken worden en zoude altoos door straf worden gevolgd. En niet alleen dat de historie het ons heel anders leert, maar de Schrift zelf verwijst ons steeds naar het eind-oordeel, dat Christus bij zijn wederkomst over levenden en dooden houden zal. Daar zal het recht Gods triomfeeren en een iegelijk naar zijne werken ontvangen. Hier op aarde geschiedt dit niet. Christus is veroordeeld en ter dood gebracht door het geweld van den Sanhedrin, hoewel hij onschuldig was. De Christelijke Kerk telde hare martelaren bij duizendtallen, die door den rechter ter dood zijn veroordeeld, en van een oordeel Gods over de natien, die zich vergrepen aan Gods kinderen, was geen sprake. De Hugenoten in Frankrijk zijn door Lodewijk XIV vervolgd en verbannen, hoe rechtvaardig hun zaak ook was, en heel de Protestantische Kerk in Frankrijk is daardoor zoo goed als uitgeroeid. En om ook op een voorbeeld uit onze dagen te wijzen: hoe heroiek de worstelstrijd der Zuid-Afrikaansche Republieken was en hoe vast een Kruger op Gods hulp vertrouwde, toch heeft Engeland door overmacht van wapens gewonnen en heeft macht over recht getriumfeerd.

Natuurlijk denken wij er niet aan, de hier genoemde gevallen op één lijn te stellen met het droeve lot, dat Duitsland en Oostenrijk trof. Waar we alleen voor wilden waarschuwen is, om uit het feit, dat deze natien voor de overmacht van schier heel de wereld het hoofd moesten bukken, af te leiden, dat de schuld van dezen oorlog alleen bij hen te zoeken zou wezen en in de schrikkelijke rampen, die deze landen treffen, een Gods-oordeel te zien, waardoor over het geding nu uitspraak was gedaan, wie de schuld aan dezen oorlog draagt.

Toen Rusland ineens stortte en de geheime archieven opengingen, bleek, hoe de militaire partij hier den oorlog gewild en tegen den zin van den al te zwakken Csaar had doorgezet. Ook uit Duitsland komen thans stemmen, die op eenzelfde verloop van zaken wijzen. Reeds daaruit blijkt, zoover wij menschen kunnen nagaan, dat er schuld aan beide zijden is geweest. Indien Frankrijk en Engeland het onderspit hadden gedolven en ook daar van de nederlaag een revolutie het gevolg ware geweest, zou het volk, al even verbitterd op zijne regering, aan deze de schuld van den oorlog hebben geweten. Juist daarom zou het van zoo hoog belang wezen voor de zaak der gerechtigheid, dat een internationaal gerechtshof saamkwam, dat over de vraag, wie de schuld draagt, uitspraak deed.

Niet de verbittering van de volkeren, die, omdat zij noodeloos hun bloed hebben vergoten, de schuld op hun regeringen werpen, en ook niet de overwinningsores

der volkeren, die in hun zegepraal het bewijs van hun recht zien, maar een onpartijdige rechtbank alleen zou in staat wezen de schuldigen aan te wijzen. En daardoor alleen zou aan den hoogen eisch van het recht worden voldaan.

Men wil in Europa en in heel de wereld een nieuwe orde van zaken vestigen, waarin door een onderlingen volkerenbond aan alle oorlog een einde zal worden gemaakt en elke twistzaak tusschen de natien door een gerechtshof zal worden beslist.

Of dit ideaal geen utopie zal blijken, zal de toekomst moeten leeren. Maar de volkeren, die zeggen voor dit hooge ideaal in den krijg te zijn gegaan, zouden geen beter bewijs van de oprechtheid van hun bedoeling kunnen geven, dan door aan het verzoek van de regering te Berlijn te voldoen.

Een waarschuwend voorbeeld.

Zooals in Rusland, terstond toen het socialisme zegevierde, de staatskerk is afgeschaft, zo is het ook in Duitsland en Oostenrijk gegaan. Zelfs is in Duitsland elk toezicht van de Kerk op de volksschool afgeschaft, en de school, die nog altoos een min of meer religieus karakter droeg, zal nu, evenals bij ons, wel een godsdienstloze school worden. Reeds werd door de nieuwe regering een commissie benoemd, die tot opdracht kreeg een heel nieuw stel leerboeken voor het onderwijs te vervaardigen. En in welken geest dit geschieden zal, behoeft wel niet gevraagd te worden. De staatschool zal in dienst van het socialisme worden gesteld, en het volk zal niet in het Evangelie van Christus, maar in het Evangelie van het socialisme worden opgevoed.

Voor de Roomsche Kerk, al protesteert zij het scherpst tegen deze scheiding van Staat en Kerk, is het gevaar, dat in deze nieuwe orde van zaken schuilt, niet het ernstigst. Wel verliest de Pauselijke Curie een van haar machtigste politieke steunpilaren, omdat de Kerk van Oostenrijk de eenige politieke macht, die haar aanspraken steunde, wegviel, maar de Roomsche Kerk bezit in haar machtige organisatie een middel om zich staande te houden. Voor de Protestantische Kerk daarentegen die in Duitsland, van Luther's dagen af geheel gewend was op den Staat te leunen, staat de zaak veel ernstiger. Aan het oprichten van Christelijke volkscholen is in Duitsland door de Kerk niet gedacht. En nog veel minder heeft de Kerk zelf een zelfstandige positie tegenover den Staat zich verworven. Ze was niet alleen finantieel, maar ook wat haar bestaansinrichting betreft, geheel van de Overheid afhankelijk. Op eigen beenen te staan, had ze nooit geleerd.

Voor de toekomst van het Protestantisme in deze landen breken dan ook donkere dagen aan. In Duitsland zelf zal, nu de Staatskerk wegviel, wel het gevolg wezen, dat een belangrijk deel van het volk dat reeds innerlijk van de Kerk vervreemd was, zich geheel van de Kerk losmaakt. In hoeverre in het overblijvende deel de kracht zal schillen om een nieuwen kerkvorm te scheppen en vooral om te voorzien in de tractementen der predikanten en in de groote kosten, die het kerkelijk leven meebrengt, zal de toekomst moeten leeren. Tot dusver is de toestand in Duitsland te chaotisch en hoort men te weinig van wat in de kerkelijke wereld omgaat, om zich reeds een beeld van de toekomst te kunnen vormen. Een zuiveringsproces zal de Kerk zeker ondergaan, en wellicht, dat juist het verbreken van den band met den Staat tot een krachtiger opleving van de Kerk in zuiverder vorm aanleiding zal geven. De kunstmatige band, die tusschen de Gereformeerden en Lutherschen in de Unierte Kirche was gelegd, zal wellicht oplossen, en niets zou ons liever zijn, dan dat de Gereformeerden in Duitsland weer tot zelfstandige institutering kwamen. En in de Luthersche Kerk zal wel een scheidsprocees plaats vinden, want dat modern en orthodox samen in één huis zullen blijven wonen, is niet wel te denken.

Veel droever staat de zaak nog voor de Gereformeerde Kerken in Hongarije, die na haar verval weer begonnen op te leven en waar het Calvinisme reeds zooveel ingang vond. Het ontbindingsproces der nationaliteiten, waardoor de meest Calvinistische gedeelten van Hongarije zullen afgescheid worden, bedreigt de Gereformeerde Kerken in Hongarije met het ernstigste verlies. De noodkreet door deze Gereformeerde Kerken naar onze Koningin en naar de Gereformeerde Kerken in Nederland, in Engeland, in Amerika gezonden om tusschenbeide te komen, heeft dan ook zeer diep ons getroffen. Maar welke hulp kan hier worden verleend? Over politieke invloed beschikken de Gereformeerde Kerken in deze landen niet. En hoe zou onze Koningin ten behoeve van de Kerken in Hongarije kunnen tusschenbeide komen? Staatszucht vraagt naar geen kerkelijke belangen. Het nationaleiteitsprincipe door Wilson ten onzigen ure geproclameerd, blijkt al meer voor de Staten en Kerken een noodlot te worden.

Voor het Protestantisme in Nederland ligt in hetgeen in Duitsland en Oostenrijk geschiedt, wel een zeer ernstige les. Al zijn we het gevaar van een socialistische revolutie nu gelukkig ontsnapt, zekerheid voor de toekomst hebben we niet. Troelstra heeft van zijn boos opzet geen afstand gedaan. En niemand kan waarborgen, dat bij een nieuwe omwenteling der toestanden in Duitsland, de vloedgolf, die nu gekend werd, niet kan wederkomen en dan ook ons volk kan meeslepen.

Voor onze Gereformeerde Kerken zijn we niet bevreesd. Die staan geheel van den Staat onafhankelijk. Maar de Hervormde

Kerk zou plotseling voor een catastrofe komen te staan. Reeds dikwijls genoeg is op dit zoo ernstige gevaar gewezen. Maar men meende, dat dit alleen een loos alarm was. Zal men thans ook van Hervormde zijde eindelijk gaan inzien, hoe gevaarlijk spel men speelt? Een nieuwe grondwetshervorming is onvermijdelijk en zal ook spoedig komen. Onder een Christelijk bewind kan de financiële band tusschen Staat en Kerk worden losgemaakt zonder dat de Kerk hieronder schade lijdt, wanneer de Staat nl. aan de Kerk uitkeering van de fondsen doet, waar zij recht op heeft. Dan zou het gevaar zijn afgewend. Ook indien het socialisme de politieke macht aan zich trok, zou de Kerk in dien politieke strijd niet betrokken worden en zelfstandig haar weg kunnen gaan.

Dat men dit niet wil en met hand en tand zich tegen deze financiële scheiding van staat en kerk verzet, is deels uit het ideale motief, dat men nog altoos voor de Kerk een bevoorrechte positie in den Staat wil, deels omdat men vreest, dat de Hervormde Kerk, zodra de financiële band is losgemaakt, in verschillende deelen zal uiteenvallen, naar de richtingen, die in deze Kerk gevonden worden.

Het voorbeeld van Duitsland toont, waartoe dit leidt. Ook hier hadden de mannen, die een beteren blik hadden op den toestand, reeds lang om scheiding van staat en kerk juist in het belang van de Kerk gevraagd. Maar naar die roepstemmen heeft men niet geluisterd. De aureool van een Staatskerk te zijn, verblindde de ogen. En het einde is geweest, dat nu door een socialistische regering de band geweldadig verbroken is en de Kerk naakt aan den dijk staat.

De tijd der Staatskerken is voorbij. Ook in Nederland zal, het moge dan korter of langer duren, de band tusschen Staat en Kerk verbroken worden.

De vraag is alleen, of dit geschieden zal geweldadig en ruw, zóó dat de Kerk plotseling van al haar inkomsten wordt beroofd, met het doel om de Kerk van al haar invloed op het volksleven te berooven. Dan wel of dit geschieden zal door een Christelijke regering, die aan de Kerk haar kapitalen uitkeert en de Kerk de gelegenheid geeft om zich geheel zelfstandig te ontwikkelen.

Thans kan tusschen die beiden nog een keuze gedaan worden.

Maar als men zich niet haast, is het voor die keuze te laat en zal met geweld geschieden, wat nu nog langs den weg van wederzijdsch overleg kon plaats vinden.

Overheid en Kerk.

Burgemeesteren Wethouders van een onzer dorpen hebben met het oog op het ernstige gevaar, dat de besmetting door de Spaansche griep oplevert, een verbod uitgevaardigd tot het saamkomen van menschen in scholen, catechistiën en Zondagscholen, zoodat, gelijk de bekendmaking luidde, deze „van beden af tot nader order niet kunnen gehouden worden".

Een dergelijk verbod, nog wel in de krant, bekend gemaakt, schijnt ons een niet geoorloofd ingrijpen op het terrein van de Kerk. Indien de Overheid oordeelt, dat het saamkomen van menschen gevaar voor de volksgezondheid oplevert, dan mag ze zeker maatregelen nemen, om dit gevaar tegen te gaan. Ze kan het sluiten der scholen gelasten. Maar tegenover de Kerk behoort de Overheid niet aldus optetreden. Hier dient de Overheid zich tot den Kerkeraad te wenden, dezen op het gevaar, dat in deze samenkomsten ligt, te wijzen en den Kerkeraad daarom in ernstige overweging te geven, om voor een tijd de catechisaties te laten stilstaan.

Bleek een Kerkeraad naar zulk een verzoek niet te willen luisteren, en was er metterdaad dringend gevaar voor verdere besmetting der bevolking, dan zou de vraag eerst aan de orde kunnen komen, of de Overheid niet geroepen was andere maatregelen te nemen. Maar in geen geval gaat het aan, dat de Overheid, zonder den Kerkeraad er in te kennen, zulk een maatregel neemt. Straks zou de Overheid nog verder kunnen gaan en ook de godsdienst oefeningen verbieden, of bepalen dat bij het Avondmaal met het oog op de volksgezondheid niet meer de gemeenschappelijke beker mag gebruikt worden.

In ons vrije Nederland zijn we van zulke dwangmaatregelen niet gediend.

Verzet tegen zulk een besluit van de Overheid zouden we daarom niet aanraden. Op zich zelf is er zeker iets voor te zeggen, dat het catechetisch onderwijs tijdelijk stilstaat, nu zulk een ernstige epidemie in deze streek woedt. Het beste zou daarom wezen, dat de Kerkeraad afzonderlijk een besluit nam, om met het oog op het gevaar van besmetting de catechisaties een tijdlang te schorsen, daarvan officieel aan Burgemeester en Wethouders kennis gaf, en hen uitnoodigde om, wanneer weer dergelijke gevallen voorkomen, met den Kerkeraad hierover in beraad te treden.

Is de Hervormde Kerk een schijnkerk?

V.

Een terugblik op den eigenaardigen gang, dien de poging tot Kerkerenstel in de vorige eeuw in ons vaderland nam, maant, zoo merkten we op, tot voorzichtigheid in ons oordeel over de Hervormde Kerk. Zoowel bij de eerste poging tot kerkerenformatie in 1834, als bij de tweede in 1886 bleek, dat een deel der Gereformeerde gezindheid niet met deze kerkerenformatie medeling, maar onder de Synodale orga-

nisati
deze
zij m
strijd
voorts
het
hun
valsch
toch
Kerke
Hervo
de nie
was, t
den i
organi
de K
hoewe
is gel
1834
van
Synod
dit nu
al had
deren
gewon
Heere
gewee
naar
ling v
vaderl
kunne
in één
maar l
al mer
der be
blik o
feitelij
gesche
felt zel
formee
Hervor
te hot
lijke t
de rea
deze ti
dat bij
zich n
Kerk b
van pl
raden
meente
door
der gel
daad h
als go
uit te
komen
op tw
schier
Gerefor
rische
de Gere
als ghu
men. I
Noem
tegenov
geformt
maar
is ze
schijn
bepaald
paalde
vere o
opperic
merken
den get
Kerke
plaatsel
genoots
gaat re
Hierb
de zaak
die in
hebben
daarna
ook ru
aan het
die n
Synodal
trokken
keraad
richt, v
scheurd
is geste
komen
inneem
deel ge
die niet
met hu
na dien
daad hu
zou ong
niet dra
Van ee
tegen d
Synodal
kan bij
allissende
men. Zij
hebben
bedienin
Dat hun
zien ze
is daare
trouw
draagt
dan bij
gesteld
en toen
wettige
machthe
Hun zo
onwetend
de Schri
Natuurlij
plicht, e
wijzen e
hun Ker
schuld d
broeders
dan ove
met uit
reformat
Intuss
geding
in de e
wat we

strophe
moeg is
n. Maar
as alarm
vormde
vaarlijk
indwets-
sal ook
ristelijk
usschen
zonder
wanneer
g van de
eft. Dan
indien
an zich
n strijd
ig haar

en tand
an staat
motief,
erk een
at wil,
vormde
s losge-
'uitten
ze Kerk

toont,
den de
den op
ing van
van de
emmen
ool van
roogen.
por een
geweld-
akt aan

ij.
ge dan
asschen

den zal
e Kerk
wordt
van al
rooven.
por een
e Kerk
erk de
standig

og een

is het
geweld
veg van
len.

monzer
rnstige
Spaan-
gevaar-
n scholen,
luidde,
er niet

in de
na een
terrein

at het
oor de
tag ze
gevaar
en der
erk be-
n. Hier
Kerke-
ar, dat
zen en
e over-
tijd de

in ver-
was er
derdere
ou de
comen,
andere

un, dat
er in
Strals
a gaan
bieden,
net het
eer de
bruikt

zulk

an de
aanra-
oor te
rj's tij-
demic
aaron
jk een
et ge-
en el
a gaf,
er der
o Ker-

rdigen
in de
maant,
eid in
Kerk.
krefor-
1886
aerde
rmatie
orga-

nisatie bleef, niet omdat zij principieel voor deze organisatie partij kozen, maar omdat zij meenden onder deze organisatie te moeten voortzetten. Even begrijpelijk nu als het is, dat de Afgescheidenen nu hun secessie de Hervormde Kerk voor een *valische Kerk* verklaarden, hoewel dit oordeel toch zeker, blijkens de nieuwe actie tot Kerkreformatie, die uit den boezem der Hervormde Kerk is opgekomen, en die tot de nieuwe reformatie in 1886 leidde, niet juist was, evenzeer valt het te verklaren, dat bij den strijd die in 1886 tegen de Synodale organisatie gestreden werd, niet de Hervormde Kerk voor een schijnkerk verklaarde, hoewel ook dit oordeel achteraf niet juist is gebleken. Ware het gelukt, hetzij in 1834 hetzij in 1886, alle geloovige belijders van Christus' naam onder het juk der Synodale organisatie te verlossen, dan zou dit nu geheel ontlede Kerkgenootschap, al had het dan alle kerkgebouwen en goederen behouden, metterdaad een *schijnkerk* geworden zijn. Maar aldus is de weg des Heeren met zijn Kerk in Nederland niet geweest. We mogen dit betreuren, omdat naar ons menscheeljk inzicht de ontwikkeling van de Gereformeerde Kerk in ons vaderland zooveel roemrijker en heerlijker had kunnen wezen, wanneer alle gereformeerden in één Kerk vergaderd waren geweest, maar het heeft aldus niet mogen zijn. En al mogen we klagen over de ontroover broederen, die op het beslissende oogenblik ons in den steek lieten en daardoor feitelijk de macht der Synodale organisatie geschaagd en versterkt hebben, met het felt zelf, dat een belangrijk deel der Gereformeerde gezindheid nog altoos in de Hervormde Kerk leeft, hebben we rekening te houden. Met een abstracte kerkrechtelijke theorie komt men hier niet verder; de realiteit van het leven stoort zich aan deze theorieën niet. Al is het volkomen juist, dat bij de reformatie in 1886 de geloovigen zich niet individueel van de Hervormde Kerk hebben afgescheiden, maar dat op tal van plaatsen de wettige en bevoegde Kerkeraden het Synodale juk voor heel de gemeente verbroken hebben, en elders dit door de geloovigen krachtens het ambt des geloovigen is geschied, zoodat metterdaad het doel was om op elke plaats de Kerk *als geheel* uit het diensthuis der Synode uit te leiden, — wat baatte dit, waar een volkomen uitleiding der gemeente hoogstens op twee of drie plaatsen is gelukt, maar schier overal elders een groot deel van het Gereformeerde volk met deze reformatoische actie niet medeging. Daardoor is in de Gereformeerde Kerk, zoodat deze toen nog als geheel voortbestond, eenseuring gekomen. Kerk kwam tegenover Kerk te staan. Noem nu desnoeds de tegenkerk, die toen tegenover de wettige Gereformeerde Kerk geformeerd werd, een *schismatische Kerk*, maar een schijnkerk of *valische Kerk* is ze daardoor niet. Of een Kerk een schijn- of *valische Kerk* is, wordt toch niet bepaald door het feit, of zij op een bepaalde plaats naast en tegenover een zuivere openbaring van Christus' lichaam is opgericht, maar door geheel andere kenmerken, waaraan ze zelfstandig moet worden getoetst. Te zeggen, dat overal, waar de Kerk tot reformatie is gekomen, de plaatselijke afdeeling van het Hervormde genootschap een schijnkerk geworden is, gaat reeds daarom niet aan.

Hierbij komt in de tweede plaats, dat de zaak geheel anders staat voor degenen, die in 1886 tegen de Kerkreformatie partij hebben gekozen, en voor het geslacht, dat daarna is opgegroeid. Hoe zondig de daad ook moge geweest zijn van hen, die toen aan het gezag van den wettigen kerkeraad, die uit gehoorzaamheid aan Christus het Synodale juk afwierp, zich hebben onttrokken en tegenover dezen wettigen kerkeraad een tegenkerkeraad hebben opgericht, waardoor niet alleen de Kerk gescheurd is, maar ook de Synodale organisatie is gesteund, het geslacht, dat daarna is gekomen en nu allengs de plaats dezer ouderen inneemt, heeft aan die zonde geen part noch deel gehad. Ze waren destijds nog kinderen die niet zelfstandig beslissen konden, maar met hunne ouders meergingen, of zelfs eerst na dien tijd werden geboren. Hen voor deze daad hunner ouders aansprakelijk te stellen, zou ongerechtvaardigd wezen, want de zoon zal niet dragen de ongerechtigheid zijner ouders. Van een persoonlijke daad, waardoor zij tegen de reformatie der Kerk en voor de Synodale organisatie zich verklaard hebben, kan bij hen dus geen sprake wezen. Die beslissende daad bij hen zelfs nooit voorgegleden. Zij zijn in de Hervormde Kerk opgegroeid; hebben daar belijdenis des geloofs afgelegd; hebben daar geestelijken zegen onder de bediening van Woord en Sacrament genoten. Dat hun hart aan deze Kerk hangt, ook al zien ze de gebreken der Kerk wel, is daarom te begrijpen. Hun zijn 'in en trouw blijven aan de Hervormde Kerk draagt daarom een geheel ander karakter dan bij degenen, die voor de keuze zijn gesteld om niet de reformatie mee te gaan, en toen ontroouw zijn geworden aan hun wettige ambtsdragers en voor de Synodale machthebbers het hoofd hebben gebogen. Hun zonde is veel meer een zonde uit onwetendheid, dan een zondigen, zoodat de Schrift het noemt, met opgeheven hand. Natuurlijk ontslaat dit ons niet van den plicht, om deze broeders telkens weer te wijzen op den zondigen toestand, waarin hun Kerk verkeert, en waaraan zij mede schuld dragen. Maar het oordeel over deze broeders zal toch een geheel ander wezen dan over degenen, die met bewustheid en met uitgesproken wilsdaad zich tegen de reformatie der Kerk hebben verzet.

Intusschen raakt dit alles nog het eigenlijke gedrag niet, waarom het hier gaat. Zal dit gedrag zuiver worden opgelost, dan dient in de eerste plaats onderzocht te worden, wat we onder een schijnkerk hebben te

verstaan, om daarna te onderzoeken, of deze qualificatie metterdaad op de Hervormde Kerk kan worden toegepast.

Dr. H. H. K.

Leestafel.

J. C. RULLMANN, Dr. F. L. RUTGERS IN ZIJN LEVEN EN WERKEN GESCHETST. Drukkerij Libertas. 1918. Rotterdam.

VI.

Na in de eerste 5 van zijn hoofdstuk te hebben geschetst den HOOGLEERAAR RUTGERS als SCHOOLSTICHTER, schetst hij hem in de tweede als LEERMEESTER.

Als Leermeester, toen de Universiteit, in het eerste jaar van haar bestaan, nog maar 5, doch in het tweede reeds 25 studenten telde. Een quantitative vermeerdering waarover Prof. RUTGERS, blijkens zijn rectorale rede van 1881, zich verblijdde, maar ook zijn wensch uitsprak dat zij steeds met een kwalitatieve macht gepaard mocht gaan, iets wat dan met een breed citaat uit die rede, op p. 93 wordt gedocumenteerd.

Niet maar schetsen, doch schilderen wordt het op de volgende bladzijden, waar de ouderleerling het over zijn leermeester op de kathedraal bij het thee-uur en in de studiekamer heeft. Aan het slot van de 5 vindt men, in extenso afgedrukt, de twee adressen van Prof. RUTGERS aan het STUDENTENCORPS der V. U. over de kwestie „general-special“, welke ten jare 1895 bij hare studentenwereld in geschil lag.

De §§ 3, 4 en 5 gaan ieder afzonderlijk over den Hoogleeraar RUTGERS als Oud-Testamenticus, Kerkhistoricus en Canonicus.

Naar het oordeel van den ouderleerling „blonk zijn leermeester, als Oud-Testamenticus niet zoo uit als in Kerkhistorie en Kerkrecht“ (p. 110). Van RUTGERS' lessen in ALGEMEENE KERK-GESCHIEDENIS zegt hij echter: „Met name CALVIN was de Reformatie, met wien hij zich één voelde in het diepste levensbeginsel. Heel CALVIN's denkwereld nam hij in zich op. En op zijn colleges tekende zijn meesterhand ons het beeld van dezen Hervormer ten voeten uit.“

„Hij gaf ons dan een volledige biographie van CALVIN, ingedeeld in 7 perioden.“ (p. 116), die dan ook worden genoemd.

In verband met Prof. RUTGERS' Calvin-studie volgen nu enkele bladzijden over de rectorale oratie uit 1898: CALVIN'S INVLOED OP DE REFORMATIE IN DE NEDERLANDEN, VOOR ZOVEEL DIE DOOR HEMZELVEN IS UITGEVOERD. Daarmee heeft de Schrijver zich dan den weg gebaard tot de kenschetsing van de lessen in VADERLANDSCHE KERK-GESCHIEDENIS.

Wij vernemen, dat de tijd vóór de Reformatie niet ganschelijk werd overgeslagen, (p. 123), maar ook, dat „met name de geschiedenis van de Gereformeerde kerken hier te lande, omdat die het Calvinistisch beginsel het zuiverst beleden hadden, de liefde van zijn hart had.“ En dan geeft RULLMANN de 4 tijdkperken op waarin die geschiedenis door zijn Professor verdeeld en behandeld werd. Na nog over RUTGERS' uitgave der Acten van de Nederlandse Synoden der zestiende eeuw te hebben gesproken, eindigt Dr. RULLMANN de 5 met deze woorden: „Zijn grootste verdienste als kerkhistoricus dunkt ons, dat hij den eersten stoet gegeven heeft tot een bestudeering van den bloeitijd onzer Gereformeerde kerken uit de eerste bronnen, en daardoor aan het werktuigelijk napraten van partijgegeschiedschrijvers een einde heeft gemaakt.“

Toegekomen aan het doceren van Prof. RUTGERS in het Kerkrecht, begint de 6 die van den CANONICUS handelt, met: „Op het gebied der wetenschap heeft Prof. Rutgers bovenal geschitterd als grootmeester in het Gereformeerde Kerkrecht. Dit was zijn fort.“

Hoe voor zijn leermeester vast stond: „Alle Kerkrecht moet uit God zijn oorsprong nemen“ en „hoofdbron van de kennis ook van het Kerkrecht is daarom de Heilige Schrift“, wordt hier voorop gesteld. En daarna vertelt onze biograaf, dat Prof. RUTGERS tot de „afgeleide bronnen“ ook en vooral VOETIUS' POLITICA ECCLESIASTICA rekende.

Dan handelt hij over de wijze waarop dit vak beaudeeld werd.

„Ook in zijn redevoeringen bij de overdracht van het Rectoraat sprak Prof. Rutgers liefst over Kerkrecht. Vier van zijn vijf rectorale oraties zijn dan ook aan dit studievak gewijd,“ en deze opmerking geeft hem aanleiding om, met breede citaten den inhoud der vier oraties weer te doen herinneren (p. 127—148).

Dan, niet alleen als akademisch docent, maar ook als „vraagbaak tot wien men zich wendde om advies in kerkelijke moeilijkheden“ (p. 148—151) en als schrijver in DE HERAUT over kerkrechtelijke onderwerpen (p. 151—152); als adviseerend lid op onze Generale Synoden en raadman bij de Zending, ook wat het *missionaire* recht betreft, (p. 152—154) gedenkt hij in deze 6 den Canonicus.

Zijn deze drie genoemde 5's van het hoofdstuk over Dr. RUTGERS als HOOGLEERAAR inzonderheid van belang voor de vroegere en tegenwoordige Theologen der Vrije Universiteit, de nu volgende 6 is zoo voor hen, als voor al onze Kerk- en Geloofsgenooten van belang. In die 6 tocht, de 6e van het hoofdstuk, wordt de hoogleeraar als REFORMATIEUR geschilderd. Onze RULLMANN, die met zijn trilogie: REVEL EN AFSCHEIDING, DE STRIJD VOOR KERKRECHT EN DE DOELANTIE (Amsterdam, W. Kirchhof 1916) zich naar aller toestemming, het ridderschap der XIX-eeuwse vaderlandsche kerkhistorie beschrijving heeft verworven, brengt op de 56 bl. dezer 6 de groote beteekenis naar voren, die Prof. RUTGERS voor de nieuwe reformatie door dolantie gehad heeft. Op de nadere bijzonderheden daarvan ga ik hier, ook om het dehal van het boek, dat ik den heer RULLMANN en zijn Uitgever van harte toewensch, niet nader in. Men moet het zelf in 'n geheel lezen.

De 7e 6 gaat over den Hoogleeraar als SPREKER de 8e als SCHRIJVER.

In de eerste zegt hij tekenend: „Geen redenaar in den gangbaren zin van het woord, was hij evenmin volksredenaar als kanselredenaar“, maar na dit negatieve komt dan het positieve: „Gladheid van tong en loof van stijl, vaak nog gepaard met finen humor, maakte hem tot een boeiend en pakkend spreker“. Van den hoogleeraar als SCHRIJVER heet het, niet minder waar: „Zoo gemakkelijk en vloet hij schreef in *private correspondentie*, zoo moeilijk en stram penvoerder was hij, als het op *publicaties naar buiten aankwam*“, en dit wordt dan, zeker niet onjuist, verklaard uit RUTGERS' „grootte correctheid en precisieheid“. Met tal van citaten uit redevoeringen en nagelaten epistolair arbeid van den hoogleeraar, wordt weer een en ander

gedocumenteerd, terwijl RULLMANN op het einde van dit hoofdstuk zijn eigen correctheid en precisieheid als bibliograaf weer doet uitkomen.

Het Ve en laatste hoofdstuk loopt over den OUD-HOOGLEERAAR, en wel over diens emeritaal, levensavond, sterfbed en uitvaart, terwijl in een slotwoord zijn nagedachtenis wordt samengevat. De waarde van dit laatste hoofdstuk is niet weinig verhoogd doordat ook de grafrede, uitgesproken door den heer A. W. F. IJENBURG, den 22en Maart 1917, er in is opgenomen.

Ook met dit zijn jongste, mooi gestileerd, aangenaam te lezen en in velerlei opzicht leersaam boek over zijn geliefden leermeester heeft Dr. RULLMANN zich bij vernieuwing aanspraak verworven op erkentelijkheidbetuiging van ons Gereformeerde. Het aandenken aan den man, wiens leven en werken voor onze Kerken en onze Universiteit tot zoo rijken zegen is geweest, zal er, ook doordat de Schrijver op zoo tal van bladzijden, nadat RUTGERS gestorven is, hem zelf laat spreken, door verlevendigd worden.

Het is waar, dat de machtige inwerking van KUYPER's geest, die van stagnerend conservatisme op kerkelijk gebied zoo vrij is, aan RUTGERS, toen hij reeds 40 jaar was, den stoet tot kerk-reformatie heeft gegeven. En waar is het ook, dat, gezien het wetenschappelijk gebied, als vaststaand feit, met een variant op een woord uit de Griekse oudheid, moet blijven gelden: „Hij gaf ons dan een volledige biographie van CALVIN, ingedeeld in 7 perioden.“ (p. 116), die dan ook worden genoemd.

In verband met Prof. RUTGERS' Calvin-studie volgen nu enkele bladzijden over de rectorale oratie uit 1898: CALVIN'S INVLOED OP DE REFORMATIE IN DE NEDERLANDEN, VOOR ZOVEEL DIE DOOR HEMZELVEN IS UITGEVOERD. Daarmee heeft de Schrijver zich dan den weg gebaard tot de kenschetsing van de lessen in VADERLANDSCHE KERK-GESCHIEDENIS.

Wij vernemen, dat de tijd vóór de Reformatie niet ganschelijk werd overgeslagen, (p. 123), maar ook, dat „met name de geschiedenis van de Gereformeerde kerken hier te lande, omdat die het Calvinistisch beginsel het zuiverst beleden hadden, de liefde van zijn hart had.“ En dan geeft RULLMANN de 4 tijdkperken op waarin die geschiedenis door zijn Professor verdeeld en behandeld werd. Na nog over RUTGERS' uitgave der Acten van de Nederlandse Synoden der zestiende eeuw te hebben gesproken, eindigt Dr. RULLMANN de 5 met deze woorden: „Zijn grootste verdienste als kerkhistoricus dunkt ons, dat hij den eersten stoet gegeven heeft tot een bestudeering van den bloeitijd onzer Gereformeerde kerken uit de eerste bronnen, en daardoor aan het werktuigelijk napraten van partijgegeschiedschrijvers een einde heeft gemaakt.“

Toegekomen aan het doceren van Prof. RUTGERS in het Kerkrecht, begint de 6 die van den CANONICUS handelt, met: „Op het gebied der wetenschap heeft Prof. Rutgers bovenal geschitterd als grootmeester in het Gereformeerde Kerkrecht. Dit was zijn fort.“

Hoe voor zijn leermeester vast stond: „Alle Kerkrecht moet uit God zijn oorsprong nemen“ en „hoofdbron van de kennis ook van het Kerkrecht is daarom de Heilige Schrift“, wordt hier voorop gesteld. En daarna vertelt onze biograaf, dat Prof. RUTGERS tot de „afgeleide bronnen“ ook en vooral VOETIUS' POLITICA ECCLESIASTICA rekende.

Dan handelt hij over de wijze waarop dit vak beaudeeld werd.

„Ook in zijn redevoeringen bij de overdracht van het Rectoraat sprak Prof. Rutgers liefst over Kerkrecht. Vier van zijn vijf rectorale oraties zijn dan ook aan dit studievak gewijd,“ en deze opmerking geeft hem aanleiding om, met breede citaten den inhoud der vier oraties weer te doen herinneren (p. 127—148).

Dan, niet alleen als akademisch docent, maar ook als „vraagbaak tot wien men zich wendde om advies in kerkelijke moeilijkheden“ (p. 148—151) en als schrijver in DE HERAUT over kerkrechtelijke onderwerpen (p. 151—152); als adviseerend lid op onze Generale Synoden en raadman bij de Zending, ook wat het *missionaire* recht betreft, (p. 152—154) gedenkt hij in deze 6 den Canonicus.

Zijn deze drie genoemde 5's van het hoofdstuk over Dr. RUTGERS als HOOGLEERAAR inzonderheid van belang voor de vroegere en tegenwoordige Theologen der Vrije Universiteit, de nu volgende 6 is zoo voor hen, als voor al onze Kerk- en Geloofsgenooten van belang. In die 6 tocht, de 6e van het hoofdstuk, wordt de hoogleeraar als REFORMATIEUR geschilderd. Onze RULLMANN, die met zijn trilogie: REVEL EN AFSCHEIDING, DE STRIJD VOOR KERKRECHT EN DE DOELANTIE (Amsterdam, W. Kirchhof 1916) zich naar aller toestemming, het ridderschap der XIX-eeuwse vaderlandsche kerkhistorie beschrijving heeft verworven, brengt op de 56 bl. dezer 6 de groote beteekenis naar voren, die Prof. RUTGERS voor de nieuwe reformatie door dolantie gehad heeft. Op de nadere bijzonderheden daarvan ga ik hier, ook om het dehal van het boek, dat ik den heer RULLMANN en zijn Uitgever van harte toewensch, niet nader in. Men moet het zelf in 'n geheel lezen.

De 7e 6 gaat over den Hoogleeraar als SPREKER de 8e als SCHRIJVER.

In de eerste zegt hij tekenend: „Geen redenaar in den gangbaren zin van het woord, was hij evenmin volksredenaar als kanselredenaar“, maar na dit negatieve komt dan het positieve: „Gladheid van tong en loof van stijl, vaak nog gepaard met finen humor, maakte hem tot een boeiend en pakkend spreker“. Van den hoogleeraar als SCHRIJVER heet het, niet minder waar: „Zoo gemakkelijk en vloet hij schreef in *private correspondentie*, zoo moeilijk en stram penvoerder was hij, als het op *publicaties naar buiten aankwam*“, en dit wordt dan, zeker niet onjuist, verklaard uit RUTGERS' „grootte correctheid en precisieheid“. Met tal van citaten uit redevoeringen en nagelaten epistolair arbeid van den hoogleeraar, wordt weer een en ander

wordt. Wilt wij geen heilige handen zonder toorn of twisting opheffen. (1 Tim. 2: 8). Onze handen zijn bevestigd met twee zonden van het Heidendom. Het zijn:

1. De Heidendische begeerte, die gierigheid, de woekzucht, het zich bovenmatig bevoorreen, het „verder grijpen dan recht is, ons schermen met woorden als „Englanderij“, „Americanismus“, ons uithouden van den oorlogstoestand, als ware dit ons recht. De Heere is een wreker van dit alles.

2. De Heidendische ontucht. Verbazend snel heeft ons volk de geboortebepijking, den heimelijken kindermoord, van de Fransen geleerd. Tachtig percent van de oorlogshuwelijken moeten te niet gedaan worden wegens echibrek. Volgens het oordeel van den predikaant Philips worden de zedelijke toestanden in ons leger steeds ellderiger. 400,000 liders aan schandelijke riekten! Bij hoevele schijnbaar genezenen zal later verlamming intreden! De Simplicismus beschaving dringt steeds verder door, van boven naar beneden, zoodat het dichterwoord: „en de wereld zal door het Deutsche wezen nog eenmaal genezen worden“ tot louter bespotting wordt. Hoe licht onder haar onze kunst, ons theaterwezen, onze literatuur, zoodat kenners beweren, dat wij nog slechts een Jood-sche literatuur in de Deutsche taal hebben! De stelling, dat buitenechtelijke geslachtsgemeenschap het recht, zoo niet de plicht is van jonge mannen, vindt steeds meer instemming. De ontucht ligt als een ban op ons volk en leger... Zoodaar als een deel des volks zich bezondigd heeft door Hindenburgvergoding, zoo waar bezondigd zich een ander deel aan verachting en belastering van Hindenburg, den van God geschenken redder uit den nood die van uit Rusland dreigde. Wij zijn het niet waard dat hij ons tot een vrede door overwinning in het Westen leidt, gelijk hij ons de overwinning in het Oosten bevochten heeft.“

Zoo gaat het voort. Mochten deze stemmen tot het hart van het Deutsche volk doordringen!

N.-Amerika. De zaak Ds. v. d. Werp.

Gelijk bekend is, heeft Ds. J. v. d. Werp een tweetal jaren geleden zijn ambt als predikaant in de Chr. Geref. Kerk neergelegd, omdat hij het dankgebed bij het Formulier van den Doop niet wilde gebruiken. Nu kwam bij de jongste Synode van geneemde kerk een schrijven van Ds. v. d. Werp in, waarin hij verklaarde uit gehoorzaamheid aan de Synode van 1916 naar Pella te zijn vertrokken, doch dat de classis hiernede niet voldaan was. Hij richtte zich tot de Synode met de vraag: wat nu?

De rapporterende commissie over deze zaak stelde voor, dat de Synode hare goedkeuring zou hechten aan hetgeen de classis Pella in deze gedaan heeft, door Ds. v. d. Werp de volgende vragen voor te leggen:

1o. Erkent gij, dat gij hebt gedwaald door het dankgebed in het doopsformulier na te laten? En kunt gij u nu bij de uitspraak der Synode van 1908, waarin de beschouwing onzer kerken omtrent het zaad des verbonds ligt uitgedrukt, neerleggen?

2o. Erkent gij tevens, dat gij gedwaald hebt door het ambt in onze kerken neer te leggen?

3o. Belooft gij, zoo de Classis u in uw ambt heratich te formulieren onveranderd en onverkort te zullen gebruiken?

Overeenkomstig het voorstel der Commissie werd door de Synode besloten. Terrecht heeft de Synode uitgesproken, dat van predikanten geacht moet worden dat zij de formulieren voor Doop, Avondmaal, enz. onveranderd en onverkort gebruiken. Het zijn immers geen formulieren van een predikaant, maar van de Kerk.

Welk antwoord Ds. v. d. Werp op deze vragen gegeven heeft, werd ons nog niet bekend.

WISCKEL.

Voor Kinderen.

VIJAND EN VRIEND.

VI.

EEN POPPERIJ.

Just wilde de man zijn deur sluiten, toen hij bespeurde dat er vóór hem een papertje lag, dat blijkbaar onder de deur was geschoven.

Hij raapte het op, en las haastig de enkele regels die er op stonden. Zij luidden:

Geachte baas Peter!

Ik schrijf dit in haast. Uw broer is veel vertergd en zou u graag nog eens zien. Kom spoedig. Het is al bijna donker.

Uw zeer goede vriend

Bakker.

„Bakker, Bakker, herhaalde onze amid.“ Wie is dat?

In afwachting dat op die vraag een antwoord kwam, moet ik den lezer even vertellen, dat onze amid een broeder had die Huibert heette. Deze, een landman, woonde een uur of drie wandelens ver. Een tijd geleden was hij ongesteld geworden en wel zeer ernstig. Zoo dikwijls hij had met baas Peter zijn broer opgezocht, dien hij zeer liefhad. De zieke beterde langzamerhand, en toen de amid hem een week geleden vertiel, was het in de blijde hoop dat de beterschap weldra volkomen zou zijn.

Des te meer schrikte Peter er van, toen hij zoo onverwacht de tijding kreeg, dat zijn broeder veel vertergd was. Wat kon er gebeurd zijn? Hij begreep het niet, maar vreesde het ernstigste. In alle haast liet hij zijn vrouw het briefje lezen, en zij waren het er dadelijk over eens, dat de man, al was het Zondag, toch zoo spoedig mogelijk Huibert zou bezoeken.

Dat was echter gemakkelijker gezegd dan gedaan. Het liep al tegen donker; de afstand was niet klein. Hij zou een wagentje moeten hebben en dat was op Zondag niet zoo gemakkelijk te krijgen. Want al bestond het dorp volstrekt niet uit louter vrome menschen, toch namen bijna allen gaarne den schijn er van aan. Op Zondag was bijna geen winkel open, behalve natuurlijk de kroegen. De kerk was altijd vol en bijna nergens kon men ook voor veel geld iets te koop krijgen of ten gebruik. Zoo kostte het ook den amid veel moeite ergens een paard en wagentje te krijgen. Eindelijk slaagde hij kosteloos bij een vriend, mits hij zelf het paard bestuurd en alles weer goed afleverde.

Aangenam was het rijk niet. Het donker begon reeds te vallen en daarbij was het besaaten van een paard voor onzen amid geen dadelijk werk, gelijk het ijer smeden. Gelukkig kende hij den weg vrij goed, maar toch was hij in een kwartier al tweemaal tegen een boom aangereden. En hij dankte den Heere uit de grond zijn harten, toen hij eindelijk zonder onheilen de boerderij van Huibert had bereikt en voor de woning stilbleef, vol bange verwachting hoe hij zijn broeder vinden zou.

Doch weer wachtte hem een verrassing, maar geheel anders dan de vorige. Want nauwelijks was hij het erf opgekomen of de eerste die hem tegemoet kwam was — zijn broeder zelf!

„Wel, wel“, riep deze, verbaasd en vergevoegd tegelijk „welke gunstige wind bracht je zoo onverwacht hierheen?“

„Gunstige wind!“ riep baas Peter uit, niet minder verbaasd dan Huibert, „ik denk, een heel ongunstige!“

„Ik begrijp je niet.“

„Ik jou evenmin.“ Ik dacht je zwaar ziek te vinden, en nu loop je gezond en wel, zoover ik zien kan, in den tuin. Ben je pas weer erger geweest?“

„Gode zij dank, neen“ zei Huibert.

„Dat is een vreemde geschiedenis. Ik krijg een briefje... of liever, lees zelf.“

Hij reikte zijn broer het beschreven papertje over, dat hij bij zich had gestoken. Huibert las het en zei:

„Ja dat is vreemd. Ik ken hier niemand die Bakker heet. Maar in elk geval is dat briefje fopperij. Ik ben juist wat beter.“

Zij gingen nu naar binnen, waar oom Willem — zoo heette de amid — huttelijk werd ontvangen en het pas gebeurde nog eens werd besproken.

Allen waren het daarover eens, dat een laffe, onwaardige en hoogst ongepaste „grap“ was uitgehaald. De kalmte van den Rustdag was gestoord, den amid geheel onnodig allerlei moeite en last bezorgd en hem schrik en angst op het lijf gejaagd.

Wie kon dat gedaan hebben, en wat bewoog hem er toe? Of die vragen wist niemand zoo dadelijk het antwoord.

„In elk geval“, sprak oom Willem, „ben ik nog blij, dat ik u zooveel beter vind dan ik verwachten kon. Maar het wordt hoog tijd dat ik vertrek. 't Is al donker.“

Nog eens werd, nu bij lamplicht, het briefje bekeken. Maar dat gaf geen opheldering. Wie Bakker was kon niemand gissen. Men gaf eindelijk het raadsel voorloopig maar op. Daar Willem in de duisternis de terugrit alleen niet wagen durf — hij had geleend spul — ging Huibert mee, die gewoon was paarden te menen. 't Was reeds voorbij middernacht, toen zij voor de smederij stil hielden. Aan de wachtende huisvrouw werd nog even in 't kort verslag gedaan van wat er was voorgevallen. Ook zij begreep niets van de aanleiding tot het schrijven van het briefje en zei ten slotte:

„Het komt me voor dat die Bakker wel eens minder ver kon zitten dan het schijnt. Wie weet of hij hier niet op het dorp woont.“

Of dat waar was zou eeriang blijken.

Dat baas Peter zich den volgende morgen versliep — iets zeer ongewoons dat de knechts verbaasde — was hem misschien te vergeven. Een echter verwonderde er zich niet over, en dat was Kees, die zich wel wachte, dat te zeggen, en zich van de onnoozelen hield.

Ettelijke dagen gingen voorbij, maar de baas kon het gebeurde van dien Zondag maar niet vergeten. Voor het eerst werd hem duidelijk, dat hij een bepaalden vijand, misschien wel meer op het dorp moest hebben. Maar wie en waar? Hij dacht er over na doch kon niet vinden wat hij zocht. Want wel wist hij dat niet allen zijn vrienden waren, maar toch nooit had hij aanleiding gegeven hem zulk een poets te spelen. Eindelijk gaf hij het op, doch de onaangename indruk bleef.

BRIEFWISSELING.

B. B. Oudijds schreef men met pen en inkt, gelijk onder anderen uit den Bijbel blijkt. Ook gebruikte men wel metalen schrijfstiften, waarmee men schreeven kon op tafeltjes die met was waren bestreken. Op zulk een schrijftafeltje wordt gedeeld in de geschiedenis van den priester Zacharias. De stift was aan de eene zijde puntig, aan de andere plat. Met dien platten kant kon men het geschrevene weer uitwijven. De stift ontkeren, wou zeggen hetzelfde doen als wanneer wij het geschrevene doorhalen. Misschien kom ik hier later nog op terug.

HOOGENRIJK.

Ingezonden Stukken.

(Buiten verantwoordelijkheid van de Redactie).

Geachte Redactie!

Met belangstelling las ik Uw artikel over „Symboliek“ in Uw blad van 10 November l.l. vooral omdat Ge in dit artikel zoo juist schetste verschillende symbolische teekeningen, door mij in de tekening van den band voor het boek „In Jezus ontslapen“ te ramen gebracht. Zij het mij vergund hier nog enkele opmerkingen aan toe te voegen. De letter „O“, waarvan U schrijft: „behoort niet tot de versiering die ik op het voorstuk plaatste, doch werd op de tekening geplaatst om meerdere symmetrie te krijgen met het duifje ter rechterzijde en stelt voor „de cirkel der eeuwigheid“. Onderaan de tekening komt ook nog voor een ander symbool, „het bloeiende hart“. Al deze symbolen zijn afkomstig van de steenen platen die vroeger de opening der nissen afsloten en die nu bewaard worden in het Museum van het Vaticaan. Wellicht mag ik hen, die van de Catacomben en hare geschiedenis meer willen weten, verwijzen naar een negental artikelen, door mij geschreven in het tijdschrift „De Spiegel“ jaargang 1909 genaamd „De Stad der dooden“; geschreven na mijn bezoek aan de Catacomben te Rome.

In dank voor de opname:

Met hoogachtung
JAC. PH. WORMSER.

Gereformeerde Gezindheid.

Gereformeerde Kerken.

BEROEPEN: Serooskerke (W.), J. H. Donner, em. pred., te Breda. — Oudewaer, W. van 't Sant, te Voorthuisen. — Noord-Scharwoude ca., Onderdendam en Schettens ca., J. Wijmenga, cand. te Garip. — AANKOMEN: Oud-Loosdrecht, J. E. Westerhuis, te Asperen. — Breda: Zevenhuizen (Gron.), C. W. de Vries, te Kiewindwer. — Naarden, H. Meulink, te Wollega. — Rijswijk (Z.-H.), N. Buffinga, te Oosthem ca.

Nederlandsch Hervormde Kerk.

BEROEPEN: Renesse ca., W. D. M. Baar, te Zwartwaal. — Middelhamis (toes.), B. van der Wal, te Delft. — Lettelbert (Gr.), J. G. H. Vermaat, te Hiaure ca. (Fr.). — Giesendam ca., A. Prins, te Kampervreen. — Leerbok, H. A. de Geus, te Veendaal. — Wijnngaarden, J. H. F. Rappard, cand. te Lage Vuursche. — Oud-Loosdrecht, J. E. v. d. Valk, te Kralingen.

AANKOMEN: Norg, C. J. B. Jonke, te Nierijl. — Obdam (N.-H.) (toes.), C. B. Kruininga, te Aker-sloot (N.-H.).

BEROEPEN: Waddinxveen, R. Bartlema, te Beesd.